

Проф. **Джеордже Шопфлин** е политолог и специалист по Централна и Източна Европа, член на Европейския парламент от дясната унгарска партия „Фидес“ с председател Виктор Орбан. По времето на комунистическия режим работи в Би Би Си и преподава в различни университети в Лондон. Бил е директор на Центъра за изследване на национализма към Лондонския университет. През 2004 г. окончателно се завръща в Унгария, където е избран за евродепутат от партията на Виктор Орбан. Автор е на книгите „Политика в Източна Европа 1945 – 1992“ и „Нации, идентичност, сила“.

С него в Европейския парламент се срещна българската група, участвала в българо-германската [конференция „Настояще, зависимо от сенките на комунистическото минало“](#), организирана и проведена в ЕП на 29 януари 2014 г. по инициатива на евродепутатите Андрей Ковачев (ГЕРБ/ЕНП) и Йоаким Целер (ЕНП).

Сайтът [desebg.com](#) публикува разговора с него, в който проф. Шопфлин застъпва тезата, че една от грешките на Запада е бързото приемане на преименуваните комунистически партии от бившия Източен блок и негласното договаряне между западните капиталисти и комунистическата номенклатура, оказало негативна роля за бедността на обществата, преживели комунизма в Централна и Източна Европа. В интервюто са използвани и въпроси, зададени от други участници в срещата с евродепутата, освен тези на журналиста Христо Христов.

Проф. Шопфлин, как ще коментирате влиянието на тайните тоталитарни служби и номенклатурата на комунистическите партии върху прехода към демокрация в страните от бившия Източен блок?

– Винаги ме е учудвало способността на комунистическата номенклатура да оцелява. Много хора, включително и аз подценихме способностите на номенклатурата да оцелява, както и нейната бруталност и влиянието ѝ в обществата дори и днес. Защо бившата номенклатура е все още на позиции? Преди 20 години не беше толкова ясно, но сега е кристално ясно, че това може да бъде обяснено с посткомунистическа теория на властта. Комунистическата теория на властта беше абсолютният контрол, постигнат когато е необходимо и с употребата на насилие. Посткомунистическата концепция за властта почива на схващането, че директният контрол е по-малко ефективен отколкото индиректният контрол. Сега имаме ситуация, в която изглежда да имаме демокрация с демократични институции. Реалността обаче е, че на много места бившата комунистическа номенклатура контролира обществото и институциите.

Аз често си задавам въпроса как стана така, че комунистическата номенклатура не само успя да оцелее, но и да придобие нова мощ и власт? И моят отговор е, че падането на комунизма беше едно много меко падане. Нямахме големи сътресения и времева разлика между комунизма и посткомунистическия период. Разбира се, имаше различни сценарии в отделните страни от бившия Източен блок. В Естония и Чехословакия имаше нещо, което наподобяваше на революция, но в останалите страни преходът беше сравнително гладък. Друг въпрос е какво означава след края на комунизма да бъдем консервативни или ориентирани в център-дясно? Ако не може да отговорим на този въпрос ще означава, че няма да можем да управляваме или да се противопоставим на номенклатурата. Ако си консерватор какъв е погледът ти към комунистическото минало и какво се опитваш да съхраниш? Това е проблем, който е изпитан в много от страните от бившия източен лагер.

Тук бих искал да добавя и ролята на Запада. За Запада стабилността е по-важна от демокрацията. Важно е да се отбележи, че Западът прие преобладаващите комунисти с техните преименувани партии като демократи. Най-вече това направиха западните социалисти. В много от бившите комунистически държави част от интелигенцията продължи да вярва в леви идеи и дори в леви идеали. Тези представители на интелигенцията дори продължиха да твърдят, че лявото схващане за развитието на света е единственото правилно.

Това върви паралелно със западните либерални схващания, а именно че единствено либералният универсализъм е единственият възможен начин за развитие. Много трудно човек да каже, че е демократ, когато смята, че съществува само един начин, а останалите са несъстоятелни. Сблъсъкът на тези две паралелни идеологически течения в Източна и Западна Европа, според мен, е гръбнакът на обяснението защо и

днес имаме тази ситуация на един алианс между ляво мислещи хора в източна Европа и такива в Западна Европа.

За демократите е опасно е когато някой казва, че единствената демокрация е тази, която той казва, че е демокрация. Ако си бил част от бившата комунистическа номенклатура и искаш да запазиш властта си, точно това би казал. Какво може да направим в такава ситуация? Очевидно няма никаква причина да приемаме схващания на източните и западните последователи на леви идеи. Може да настояваме за нашия начин за разбиране на демокрацията, но няма да ни е много удобно.

Такъв е примерът през последните четири години в Унгария. Настояваме за нашите разбирания, но не сме разбрани. Моята партия „Фидес“ спечели две трети мнозинство през 2010 г. и започна да го използва. Приехме нова конституция и ново законодателство, целящо да промени изцяло положението в Унгария. В резултат на това западните леви, либерално-левите и левите в Унгария започнаха да ни нападат и обвиняват, че сме едва ли не най-лошите в света. В Европейския парламент съм взел участие в поне 6 изслушвания и какъвто аргумент да изтъквам няма никакво въздействие. Явно става въпрос за изключително недIALOGИЧНИ хора, с които не може да се спори и води дискусия.

В тази ситуация е важно следното: ние сме дясно ориентирани хора, имаме право на съществуване, имаме право и на наши възгледи. На второ място има и друга категория – народ. Националната идентичност е част от опита на всеки човек, източник на ценности, колективно познание за онези, които сме част от съответната нация. Ето защо смятам, че е напълно възможно да изградим собствена концепция за обществото дори и това да означава в очите на западните медии, че съществуват две граждански общества – едното да е дясно мислещо гражданско общество, а другото ляво мислещо в Унгария. И ще продължим да спорим, дори, когато се опитват да ни показват, че не ни слушат. Защото в крайна сметка съм убеден, че ще бъдем разбрани.

Новата конституция и новото законодателство, което е прието, засегна ли интересите на бившата комунистическа партия в Унгария и нейната номенклатура?

– Да, със сигурност ги засегна. При нас случаят е малко по-особен. Унгария е единствената страна, която не прие нова конституция веднага след рухването на

комунизма. Комунистическата конституция от 1948 г. остана валидна и след 1989 г. Заради, че имаме стара комунистическа конституция и специфичното отношение на Конституционния съд беше изключително трудно да потърсим в Унгария отговорност на комунистическите функционери и хората от Държавна сигурност, замесени в престъпления по време на режима. Аргументът на бившата номенклатура беше, че има правоприменност. Нещата се променят много бавно. Архивите на комунистическите служби не са отворени напълно. Например аз съм виждал моето досие, но по-голямата част от материалите в него все още се водят секретни. Друга политика, характерна за унгарското правителство е позицията, че пазарът не винаги е прав и държавата има роля в това да защитава обществото. Затова правителството влезе в сблъсък с международно конгломерати, банки и телекоми и те, разбира се, не ни харесват.

Какво е влиянието днес на бившата комунистическа партия в Унгария?

– През 1990 г. Унгарската комунистическа партия се саморазпусна и се трансформира в настоящата социалистическа партия. Тя си запази хората, влиянието и собствеността и голяма част от ной-хау, което имаше. И най-вече си запази връзката с бившата Държавна сигурност в Унгария. През 1994 г. бившите комунисти спечелиха изборите, след това през 1998 г. ги загубиха и отново ги спечелиха през 2002 г. И в двата случая, когато ги спечелиха, бяха подкрепяни от т. нар. либерали. Между 2002 г. и 2010 г. имаме ляво правителство и това за Унгария беше много тежък период.

Бихте ли споделили вашето мнение за лустрацията и прилагането ѝ в страните от бившия Източен блок? Късно ли е днес да се приложи лустрацията?

– Лустрацията е необходимо условие, за да има функционираща демокрация и никога не е късно прилагането ѝ. На второ място това е много болезнен процес. Лустрацията е необходима, за да се помирим със случилото се през периода на комунистическия режим. В Унгария обаче не стигнахме до лустрация.

Мислили ли сте дали е бил възможен друг сценарий за страните от Източния блок при разпада на комунизма?

– Разбира се, че е можело да има. Може много да си задаваме въпроса: „Какво би станало, ако...“, това е сложно интелектуално усилие. Днес, за разлика отпреди 20 години, съм на мнение, че пазарният модел и моделът на демокрация, наложен от Запада на страните в Централна и Източна Европа, не е задължително да е бил най-правилният. Защо смятам така? На първо място, защото Западът трябваше да е много по-борбен и непримирим в опитите да се отстрани комунизма.

През 1945 г. САЩ и Германия бяха много бавни в процеса на денацификация. Същото се случи и с декомунизацията в страните от Източния блок през 90-те години. На второ място преходът към пазарна икономика, по начина, по който се случи, ни остави нас, в тези страни бедни от гледна точка на капитал. Негласното съглашателство между бившата комунистическа номенклатура и западните капиталисти всъщност има изключително фундаментален ефект върху нашите общества и икономики. Негативен ефект.